

DOI: <https://doi.org/10.31318/2786-8877.7.2024.331857>

САФ'ЯН Д. І.

Національна музична академія України імені П. І. Чайковського. Аспірантка кафедри історії української музики та музичної фольклористики. Науковий керівник — О. О. Дерев'янченко, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри (Київ, Україна).

Safian, Dzvenyslava. Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music. Postgraduate Student at the Department of History of the Ukrainian Music and Musical Ethnology. Scientific advisor — Olena Derevianchenko, Candidate of Art Studies (PhD), Associate Professor, Associate Professor at the Department (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-9421-4508>

© Саф'ян Д. І., 2024.

dzvenislava.saphian@gmail.com

**ТВОРЧИСТЬ АЛІСИ КОБЗАР
У КОНТЕКСТІ АКТУАЛЬНИХ КУЛЬТУРНО-
МИСТЕЦЬКИХ ПРАКТИК ХХІ СТОЛІТТЯ
THE CREATIVITY OF ALISA KOBZAR
IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY
CULTURAL-ART PRACTICES OF THE 21ST CENTURY**

Будь-яка мистецька практика, пов'язана з компонуванням художніх творів, спонукає до оновлення. Це стосується й музичного мистецтва: українські композитори ХХІ століття перебувають у постійному пошуку, переосмислюють творчі засоби. Тому в мистецтвознавстві набувають актуальності теми досліджень на перетині музики й інших видів мистецтв.

Терміном «культурна практика» О. Копієвська визначає «предметно-практичну діяльність людини / людей, пов'язану зі створенням, поширенням або споживанням

культурних продуктів» [Копієвська, 2019, с. 72]. Культурна практика безпосередньо пов'язана зі «сферою смислів соціокультурного буття й індивідуального життя людини, а отже мислиться, репрезентується й реалізується в межах доступного їй, персоналізованого ціннісно-смислового горизонту» [Копієвська, 2019, с. 72]. Власне актуальні мистецькі практики привертають увагу українських дослідників упродовж двох останніх десятиліть. До них належать перформанси, інсталяції, медіа арт, саунд-арт тощо. На їхні ознаки вказує Я. Шумська: «визначення позиції публіки, факту співпраці мистця та глядача, готовності до експерименту та ситуативних змін», що «найбільш інтенсивно виявляють творчий процес, підкреслюють абсолютну взаємодію із ситуацією, оточенням, місцем» [Шумська, 2017, с. 7].

Визначаючи поняття «актуальні культурно-мистецькі практики та процеси», Надія Бабій наголошує на «громадянсько значущій, гостро експериментальній естетичній діяльності людини / людей, пов'язаній зі створенням творів мистецтва, їх освоєнням у громадських просторах, збереженням, перманентним застосуванням чи демонстрацією, а також якісній зміні станів або явищ мистецьких форм, систем, об'єктів, взаємодій, що відбуваються у ході розвитку загальної чи конкретної культури суспільства, вважаються сучасними на момент їх виникнення» [Бабій, 2020, с. 69–70]. Крім того, вони характеризуються «унікальністю, а їх варіантність визначається поєднанням умов і обставин протікання. У цьому сенсі, вони є динамічними формами, а культурно-мистецькі практики можуть розглядатись як артефакти цих форм» [Бабій, 2020, с. 74–75].

О. Сидор-Гібелінда зазначає, що до словосполучення «актуальні мистецькі практики» синонімічним є «*contemporary art*», тобто «експериментально-пошукове мистецтво кінця XX — початку XXI століть» [Сидор-Гібелінда, 2008, с. 291].

Показовою в цьому контексті є творчість молодого мисткині Аліси Кобзар (нар. 1989), дотепер не досліджена в укра-

їнському музикознавстві. Випускниця кафедри композиції, інструментування і музичних інформаційних технологій Національної музичної академії імені П. І. Чайковського 2014 року (клас професорів Артема Рощенка й Алли Загайкевич), вона позиціонує себе як українська композиторка, медіа-артистка і педагогиня. З 2018 року живе в Австрії, до січня 2023 вивчала комп'ютерну музику в Університеті мистецтв Граца у професора Герхарда Екеля (Otto Gerhard Oexle). Як композиторка, яка сформувалась у комп'ютерну епоху, А. Кобзар брала участь у різних міжнародних композиторських майстер-класах інструментальної та електронної музики, фестивалях, активно працює із сучасним комп'ютерним програмним забезпеченням.

Її твори охоплюють мультидисциплінарні проєкти з управлінням звуком жестами (з використанням контролерів на базі «Leap-Motion», «Myo», «Kinect», «Arduino»), інтерактивні композиції до театральних вистав на основі веб-контролера «Unity», генеративні мультимедійні проєкти з озвученням, інтерактивні композиції. За її словами, основним напрямом її творчості є міждисциплінарність, поєднання різних мистецьких практик в мультимедіа, у яких жодне з мистецтв не є ілюстративним. 2016 року А. Кобзар була резиденткою музичної академії SME (Studio of Electronic Music) у Кракові (Польща) в рамках стипендіальної програми «Gaude Polonia». Її музику виконують в Україні, Польщі, Німеччині, Австрії, Швеції, Ірландії, Португалії, Італії.

Охарактеризуємо найбільш цікаві, з нашого погляду, три авторські проєкти А. Кобзар в контексті актуальних мистецьких практик у жанрах перформансу, інсталяції та медіа-арту.

Звернутися до жанру перформансу спонукало утворення дуету «*rotkärrchen*» у складі Аліси Кобзар (музика, візуальні ефекти) та Лізи Макгуайр (Lisa McGuire, танець). Цей дует — активний репрезентант актуальних мистецьких практик у галузі колаборації між танцем, музикою та візуальним мистецтвом. У діяльності дуету та їхніх мистецьких до-

слідженнях спостерігаємо заглиблення в сутність творчого процесу, пов'язаного з невербальною комунікацією. Кожна їхня композиція передбачає ретельну побудову «ланцюжка комунікації-реакції, що сприяє плавній інтеграції як створених, так і імпровізованих звукових, візуальних та рухових елементів у живі виступи» [rotkaerrchen CV]. Артистки окреслюють простір, у якому мультимедійні компоненти гармонійно співіснують з імпровізаційними елементами. Так наголошується на авторській схильності до збереження самотності кожного медіа, жодне медіа не стає побічним продуктом взаємодії людини з людиною і визначає унікальну взаємодію між композицією та імпровізацією в межах створених звукових ландшафтів.

Зокрема, у творі «*the room of the lost memories*» (2023) з активною системою відстеження руху танцівниці взаємодіє з невидимими об'єктами і повністю контролює звук за допомогою датчиків, що передають сигнал до комп'ютера А. Кобзар. Тут ознаки перформансу виявляються насамперед у використанні зовнішнього вигляду, жестів, поведінки митця-танцівника, який бере на себе роль актора.

Інша робота Аліси Кобзар — звуковий «маніфест», за авторським визначенням, або ж звукова інсталяція («Klanginstallation») під назвою «Privates Netzwerk» (2019, Німеччина). Вона натхненна ідеєю нетворкінгу¹ в екологічному й технологічному сенсах. Портативний цифровий аудіопрогравач «Walkman», символ покоління X, набув нового осмислення з програмним забезпеченням «RaumZeitPiraten» як звуковий об'єкт, що працює завдяки сонячній енергії в напівзруйнованій теплиці величезного звукового парку, у якому півроку функціонувала авторська інсталяція просто неба.

¹ Нетворкінг (англ. «Networking» від «net» — мережа і «work» — працювати) в теорії паблік-рілейшнз — «... практика та філософія побудови, розвитку і підтримки особистої мережі зв'язків. Призначення такої мережі — сприяти ефективній діяльності особи та досягненню нею поставлених завдань і цілей» [Що таке нетворкінг та френдінг, 2018].

Авторка стверджує, що на початку проєкту запитувала себе: «Якби можна було розгорнути екосистему спілкування дерев, як би вона звучала? Якими були б власні інтерпретації цих дерев і як звучала б обробка вхідної інформації?» [Alisa Kobzar, 2022].

Інсталяція дає змогу дослідити концепцію деревної мережі, а також антропогенний вплив на цикл життя екосистеми. У ній органічно поєднані нові матеріали й технології, а також впроваджено особливий спосіб роботи з простором і часом.

В електроакустичному творі із застосуванням медіа технологій під назвою «Щоденник Землі» А. Кобзар нероздільні висока технологічність процесу експериментування й авторська концептуальна й технічна винахідливість. Композицію створено в рамках українсько-польського проєкту «*Pandemic Media Space*» 2021 року.

Твір бере початок з отриманих числових даних однойменної вебплатформи, зокрема: показники повітря, швидкості вітру, хмарності, атмосферного тиску й температури в Австрії під час пандемії Covid-19. Обрані параметри безпосередньо впливають на візуальний, звуковий, та, як наслідок, художній результат задуманого інтерактивного твору, у якому А. Кобзар використала дані про стан «здоров'я» планети певного періоду. У коментарі до композиції вказано на експериментальну складову роботи й винахідливість як важливий параметр її творчого процесу. Твір має високий ступінь інтерактивності. За певних умов слухач, обізнаний із необхідним програмним забезпеченням, може частково керувати соніфікованими¹ даними на спеціально створеному вебсайті проєкту, змінюючи послідовність музичних фрагментів в авторському тексті. Прототип ігрового механізму

¹ Соніфікація — це «залежне від даних генерування звуку, якщо перетворення є систематичним, об'єктивним і відтворюваним, так що його можна використовувати як науковий метод» («Sonification is the data-dependent generation of sound, if the transformation is systematic, objective and reproducible, so that it can be used as scientific method» [Hermann, 2008].

(звукові «контейнери» + змінний навігатор) створено в застосунку «Unity».

Авторка підкреслює, що їй «... було цікаво працювати з великою кількістю даних, практично з числовими потоками, які складно тримати в голові і точно уявити результати їх інтерпретації. Мені не хотілося “перекладати” дані мови чисел на музичні параметри. Мені цікаво було винайти спосіб, за допомогою якого я могла б спостерігати, як ці дані змінюють ту музику, яку я собі уявляла раніше» [Pandemic Media Space, 2021]. Тому «Щоденник Землі» — це експериментальний твір, роботу над яким не завершено. Надиhaючись естетикою письменника-постмодерніста Милорада Павича і його підходом до «відкритого твору», одним із кінцевих варіантів А. Кобзар уявляє «звукову книгу», яку можна буде «читати нелінійно, починаючи з будь-якого моменту, але всі моменти будуть пов’язані між собою» [Pandemic Media Space, 2021].

Отже, у творах А. Кобзар оригінально поєднуються технологічність з екологічною й соціокультурною тематикою. Її робота як композитора й медіа-артиста полягає у створенні й розгортанні ідеї твору, концепції, реалізації звукового начала і в активній залученості у процес виконання.

Список використаної літератури

1. Бабій Н. П. Актуальні культурно-мистецькі практики та процеси: проблематика наукового дискурсу. *Питання культурології*. 2020. № 36. С. 69–78.

2. Копієвська О. Р. Культурні практики в дискурсі Cultural Studies. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. № 2. Київ : ІДЕЯ-ПРИНТ, 2019. С. 49–53.

3. Pandemic Media Space: артисти у площині перетину вебу та мистецтва. Частина друга. Інтерв’ю Лізи Сіренко з Алісою Кобзар. 2021. URL: <https://theclaquers.com/posts/6489> (дата звернення: 12.10.2023).

4. Сидор-Гібелінда О. В. Українці на венеційській бієнале: сто років присутності. Київ : Наш час, 2008. 306 с. (Сер. «Невідома Україна»).

5. Шумська Я. І. Інсталяція та перформанс у мистецтві кінця XX — початку XXI століття: українсько-польська співпраця, творчі експерименти та взаємовпливи : дис. на здобуття наук. ст. канд. мист. (доктора філософії) за спеціальністю 17.00.05 Образотворче мистецтво; Львівська національна академія мистецтв, Львів, 2017. 384 с.

6. Що таке нетворкінг та френдінг? Frnds.Network. Перша українська нетворкінг мережа. 2018. URL: <https://web.archive.org/web/20180307022959/http://frnds.in.ua/friending-and-networking> (дата звернення: 12.10.2023).

7. Alisa Kobzar | privates Netzwerk. Installation 2022. URL: <https://klangmanifeste.klingt.org/kobzar.html> (accessed: 12.10.2023).

8. Hermann T. Sonification: A Definition. URL: <http://sonification.de/son/definition> (accessed: 20.02.2023).

9. _rotkaeppchen CV (EN). *Alisa Kobzar*. 02.02.2023. URL: https://alisakobzar.mur.at/duo-rotkaeppchen/1_rotkaeppchen-cv/ (accessed: 12.10.2023).